

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
Управління освіти і науки Чернігівської
облдержадміністрації

Чернігівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

Кафедра суспільних дисциплін та методики
їх викладання
Кафедра філологічних дисциплін та методики
їх викладання

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КУРСІВ ЕСТЕТИКИ
І ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ З ВИКЛАДАННЯМ
ЛІТЕРАТУРИ, МУЗИКИ І ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА В ШКОЛІ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції**

21-22 березня 2013 р.

Чернігів-2013

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
Управління освіти і науки Чернігівської облдержадміністрації
Чернігівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

Кафедра суспільних дисциплін та методики
їх викладання
Кафедра філологічних дисциплін та методики
їх викладання

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КУРСІВ ЕСТЕТИКИ
І ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ З ВИКЛАДАННЯМ
ЛІТЕРАТУРИ, МУЗИКИ І ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА В ШКОЛІ

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
21-22 березня 2013 р.

УДК 111.852+130.2
ББК Ю812+Ч.110
В 40

Редакційна колегія:

доктор філософських наук, професор Чернігівського державного технологічного університету Личковах В.А. (науковий редактор); ректор ЧОІППО імені К.Д. Ушинського, кандидат історичних наук, професор Тандура В.М.; завідувач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання ЧОІППО імені К.Д. Ушинського, кандидат історичних наук, доцент Коропатник М. М. (відповідальний секретар); кандидат педагогічних наук, професор кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання ЧОІППО імені К.Д. Ушинського Гальонка О.А.; завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання ЧОІППО імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент Матюшкіна Т.П.; кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філології ЧДТУ Колотова О. О.

В 40 Взаємозв'язок курсів естетики і художньої культури з викладанням літератури, музики і образотворчого мистецтва в школі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 21-22 березня 2013 р., м. Чернігів /Наук. редактор В. А. Личковах. – Чернігів: Вид-во «Ерогліф», 2013. – 233 с.

ISBN 978-966-365-781-4

У збірник включено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «**Взаємозв'язок курсів естетики і художньої культури з викладанням літератури, музики і образотворчого мистецтва в школі**», що присвячена теоретико-естетичним та методологічним аспектам синтезу мистецтв, вивченню художньої літератури, музики та образотворчого мистецтва в естетичному та історико-культурному аспектах, підготовці учителів та студентів до викладання дисциплін художньо-естетичного циклу. Рекомендовано для науково-педагогічних працівників вищої та післядипломної педагогічної освіти, керівників середніх загальноосвітніх навчальних закладів, учителів, докторантів, аспірантів, студентів.

ISBN 978-966-365-781-4

УДК 111.852+130.2
ББК Ю812+Ч.110

© Колектив авторів

© ЧОІППО ім. К. Д. Ушинського, 2013

ЗМІСТ

Передмова редактора	8
СЕСІЯ 1	
Теоретико-естетичні та методологічні аспекти проблеми синтезу мистецтв	11
Ольга Петрова Природа творчої діяльності. Чуттєве сприйняття світу художником як світоглядна подія	11
Володимир Личковах Естетика «благоговіння перед життям» у творчості Олександра Довженка	13
Олена Поліщук Некласична естетика та її значення у викладанні літератури, музики та образотворчого мистецтва	18
Оксана Полякова Мутація діонісійського та апполонійського в сучасному цивілізаційному просторі	20
Світлана Холодинська Проблема синтезу мистецтв (естетичний аспект)	23
Ірина Слоневська На перетині дискурсивних практик: література ХХ століття та некласична філософія	29
Оксана Дудар Синтез мистецтв та феномен синестезії: теоретико-методологічний аспект	34
Степан Янковський Соціокультурні універсалії постіндустріальної цивілізації: проблема синтезу мистецтв	38
Олена Свінцицька Конвергентні ЗМІ в контексті сучасного синтезу мистецтв	40
СЕСІЯ 2	
Вивчення художньої літератури в естетичному та історико-культурному контекстах	43
Людмила Чабак Процес сприйняття літературного тексту як предмет естетичного та літературознавчого дослідження	43
Надія Конончук Рецептивно-естетична інтерпретація художнього твору (на прикладі трактату Г. Сковороди «Вхідні двері	

6. Камю А. Бунтующий человек. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.

В статье автор предлагает к рассмотрению философский контекст литературных явлений XX века и доказывает взаимосвязь философских идей и художественных произведений в модернистском дискурсе.

Ключевые слова: *социокультурный контекст, модернистская литература, «поток сознания», символизм, иррационализм, интуитивизм, экзистенциализм.*

УДК 111.852+130.2

Оксана Дудар

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ ТА ФЕНОМЕН СИНЕСТЕЗІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Розглядається синтез мистецтв та його зв'язок із феноменом синестезії (на прикладі розгляду специфіки сприйняття світу людьми, які мають схильність до синестезії). Визначається внесок синестетів у мистецької діяльності, зокрема у процесі синтезу мистецтв.

Ключові слова: *синтез мистецтв, синестезія, світове мистецтво, художнє мислення, прогрес у мистецтві, митці-прогресори, світломузика, сучасне мистецтво.*

Час біжить нестримно, все навколо стрімко розвивається, з кожним наступним поколінням, звичайно, змінюється суспільний світогляд і цінності, але на сьогодні спостерігаємо зростання інтересу фахівців у галузі естетики, мистецтвознавства, культурології до витоків прогресивних явищ в історії людства, в тому числі й у мистецтві. Розглядаючи прогрес мистецтва з естетичної точки зору, можемо стверджувати, що це наслідок розвитку спроможності людини до художньої творчості через зміну ціннісних орієнтацій, ідеалів тощо і, водночас, методів та прийомів формотворення – від примітивних до більш досконалих форм.

Центральною лінією розвитку мистецтва, відтак, постає рух в напрямі глибокого й більш-менш повного художнього осмислення і відображення сутнісних чи цікавих сторін дійсності людиною-творцем, вираження її інтересів, відчуттів і переживань, а також передових ідей свого часу через збагачення художньої мови [1, с.373-374].

Як стверджують дослідники, подібний прогрес не можна вважати результатом суто діяльності окремих митців чи певного соціального прошарку. Але історія світового мистецтва свідчить, на наш погляд, що вирішальний внесок у його поступовий розвиток вносять насамперед митці, творчість яких пов'язана з їх неординарністю як особистостей. На нашу думку, в сучасних умовах прогрес мистецтва так само є невід'ємним від людини, як носія головної новаторської ідеї. Тому стверджуємо, що трактування людського буття через своє художнє світобачення, суб'єктивне

естетичне переживання дійсності та його інтерпретативне подання у творі мистецтва, тобто вираження свого «Я» завдяки засобам мистецтва і постає основним завданням для «митців-прогресорів», за умови їх не патологічності, як особистостей у соціальному вимірі. (На таке звання в першу чергу претендують митці, які мають схильність до синестезії). І спробуємо більш ґрунтовно пояснити таку думку.

Із словників знаємо, що здатність до синестезії потрактовується проявом «сутнісних сил» людини, що культивуються в сфері її соціальної практики, ери за все в мистецтві. Сприяючи освоєнню в конкретно-чуттєвій формі закодованого в об'єкті сприймання значення, синестезія представляє собою «від'ємний компонент художнього (образного, невербального) мислення [1, с.314-315]. Але показовим видається, що синестезія приймає участь в формуванні художнього образу в процесах взаємовпливу та синтезу мистецтв. Варто наголосити, що явище синестезії на сьогодні вивчається науковцями України (О.В. Тиха, Л.Ф. Маловицька тощо), Росії (А.А. Трофімова, А.О. Малюта, Б.М. Галєєв, І.Л. Ванечкина, І.М. Івановський) та інших зарубіжних країн (Олівер Сакс, Шон Дей, Девід Глман та ін.).

Відомо, що синтез мистецтв передбачає органічну єдність, взаємозв'язок, взаємодію різних видів мистецтва, покликаних сприяти естетичному оформленню матеріального і духовного середовища життєдіяльності людини (пластичні мистецтва), або створювати нові художні явища (наприклад, у видовищних мистецтвах). Крім того, у синтетичному мистецтві втілюється універсальна спроможність людини естетично освоювати світ завдяки органічному поєднанню художніх засобів та образних елементів різноманітних мистецтв. Тому подекуди стверджується, що історично розвиток синтезу мистецтв пов'язаний насамперед із прагненням митця втілити в ньому ідеал цінності неповторності особистості, яка виражає ідею соціального прогресу, велич та силу творчого генія [1, с. 115].

Проте є й інший підхід у розумінні витоків подібного явища. Як стверджує Л. Маловицька, «...особлива гіперчутливість геніїв-синестетів, як особистісно-унікальна, незвичайна здібність, сприяє творчим «проривам» митця. Ця здібність може розкриватися, а може й ні, вона є «дарунком» долі, концентрацією «відповіді» на виклик культури у певну «поху»; «...слухо-зорові синестезії художників-синестетів можна, на нашу думку, можна визначити як бісоціації, які є механізмом фантазії на невідомому рівні і полягають у відкритті прихованих схожостей. Ісоціації є спільною основою різних видів творчості і виступають у якості їх загального принципу, який сприяє продукуванню багаторівневого творчого мислення» [4, с.35].

Як відомо, твір синтетичного мистецтва існує одночасно в просторі і часі, тобто водночас діє на зір і слух людини (через своє опертя передусім на зображальний компонент такий твір мистецтва розглядається як «видовищне мистецтво»). І дією подібного можна пояснити, певною

мірою, універсальність художнього простору-часу, який притаманний подібним мистецьким інноваціям. Тому говорячи про мистецький синтез, слід приділити особливу увагу феномену синестезії, так, як люди зі схильністю до синестезії, на нашу думку, були доволі часто основоположниками цікавих новаторських ідей у мистецтві і не тільки, адже вони через творчість представляли все те, чого не бачили інші (хоча для них, можливо, воно й було доволі звичним явищем).

Чимало найвідоміших діячів культури, митців, філософів славляться своїм незвичним баченням світу, але ніхто й досі не може пояснити з чим саме це конкретно пов'язано. Припускаємо, що дехто з них були в певній мірі «продукуючими синестетами». (А так, як у синестезії уже зафіксовано на сьогодні більше сімдесяти різновидів, то це видається цілком реальним припущенням).

Звичайно, розвиток здібностей до синестезії в кожному епоху відповідає глибині міжвидових зв'язків мистецтва і рівня складності синтезу чуттєвого субстрату асоціацій у слухо-зорових видах мистецтвах, являючи собою один із показників прогресу в мистецтві. Крім того, зрозумілим є інтерес сучасної науки до становлення нових видів мистецтва, які використовують технічні засоби аудіовізуальної комунікації (кіномистецтво, телебачення, світломузика) [1]. Зважаємо, що технічний прогрес та моральна розкутість теперішнього суспільства надає можливості сучасній людині виразити себе доволі повно - не скриваючи своїх дивацтв та не соромлячись своїх, незвичних для пересічної людини, можливостей. На нашу думку, саме це спричинило, не в останньому разі, «бум» у різноманітні вияви сучасного мистецтва, його стилях та напрямках - особливо починаючи з розвитку стилю модерн та до таких мистецьких і культурних явищ, як оп-арт, кінетичне мистецтво і т.п.

Говорячи про синтез мистецтв і значення у розвитку цієї тенденції митців, що були носіями синестезії, неможливо не пригадати, як приклад, світломузику, існування якої зумовлене використанням слухо-зорових людських асоціацій, новітніх технічних засобів просторово-часових мистецтв і виразних, інтонаційних засобів мистецької практики. Відтак, поява у наш час естетичної потреби та можливості фіксувати музику в «інструментальному» та руховому її втіленні постає як закономірний результат розвитку естетичної і художньої культури сучасного людства. Але загальна тенденція появи і розвитку «синестетичного фонду» музичного мистецтва, з граничним виявленням «барвистих», «світлоносних» властивостей інструментовки, гармонії і т.п. мала початок ще на початку ХХ століття, а саме: створенні перших світломузичних творів - «Прометей» О. Скрибіна (1910), «Жовтий звук» В. Кандинського (1912), «Щаслива рука» А. Шенберга (1913). І найглибше ідея світломузики продумана і реалізована була О. Скрибіним, у якого зафіксована синестезія [3].

Як показує досвід театру, кіно, телебачення, саме прийоми слухо-зорової поліфонії забезпечують змістовність і високу художність

світлозвукового синтезу мистецтв. Втілення художніх потенцій світломузики здійснюється, наразі, в двох основних жанрах новітнього мистецтва: світломузичні концерти та фільми. Поряд з цим розвиваються і прикладні форми так званого автоматичного світломузичного синтезу (світломузичні фонтани, декоративне оформлення дискотек, кабінетів релаксації на виробництві тощо). Отже, йдеться вже не про суто мистецьку практику та її складові, а значно ширше - про художню культуру сучасного людства та загалом його естетосферу (О. Левченко, А. Пригорницька).

Варто наголосити, що при розширеному розумінні синестезію інколи називають взаємовплив зорових та слухових мистецтв, розуміючи при цьому існування свого роду синестетичних їх жанрів і видів. (Таких як програмна музика, світломузика - яскравими прикладами в підтвердження цьому є творчі надбання М. Чюрльоніса, В. Кандинського та інших). В пізнавальному плані, вона розглядається як міжчуттєва асоціація. Так стверджують, зокрема, І. Ванечкін, Б. Галесв при аналізі творчості Скрибіна. Останній з багатьох вчень минулого і сучасності вибирав чи вибирав ті моменти, які пояснювали або виправдовували його унікальну здібність (він називав її «Містерія» з великої літери), здатну силою свого впливу здійснити, на його погляд, докорінне перетворення всього людства. Звідси і народився задум скрибінського містеріального Всемистецтва, яке органічно мало б поєднати можливості всіх видів творчості. Серед нетрадиційних засобів, які Скрибін вирішив залучити, - так звана світлова симфонія, перша генеральна репетиція якої і була зроблена в його «Прометей» [3]. Але можливість бачити музику була й у виразній пластиці танцю, який ще з часів античності характеризувався як «музика для очей», «видима музика». Саме тому є підстава для твердження, що першими танцівниками могли бути також синестети (на жаль, їх імена залишаться для нас невідомими). Але свритмія, пропагандована Р. Штайнером, не в останню чергу зумовлювалась його незвичними здібностями до візуалізації та нетипового сприйняття дійсності.

Отже, види художньої творчості, в яких шляхом синтезу різних мистецтв створюється якісно нове художнє ціле є не просто синтетичним мистецтвом. Наразі може мати місце інтегральний процес прогресу у мистецтві як результат збагачення художніх явищ, відкриття принципово нових естетичних рішень, переходу від однієї форми творчого мислення до іншого через прихід у мистецьку діяльність чи художню творчість людей з нетиповими можливостями, а саме - носіїв синестезії. Саме через творчість відомих синестетів можемо побачити принципово нові погляди у мистецтві ХХ століття та їх реалізацію, яка найчастіше пов'язана з синтетичним мистецтвом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беляев А.А. Эстетика: Словарь /Под общ. ред. А. А. Беляева Л.И. Новиковой. В.И. Толстых — М.: Политиздат, 1989.— 447 с.
2. Боров Ю. Б. Эстетика / Юрий Боров. — [4-е изд., доп.]. — М. : Политиздат 1988. — 496 с.
3. Ванечкина И.Л., Галеев Б.М. От аналогии синестезии к синтезу: эволюция идей «видения музыки» / Ванечкина И.Л., Галеев Б.М // Музыка и время. М.: Научтехлитиздат, 2005. — № 4. — С.62-66.
4. Маловицька Л.Ф. Парадоксальні властивості художнього мислення ген вплив синестезії на творчий процес / Людмила Маловицька // Історія Філософія. Релігієзнавство. — 2010. — №1-2. — С.35-37.

Рассматривается синтез искусств и его связь с феноменом синестезии (на примере анализа специфики восприятия мира людьми, которые были носителями синестезии). Определяется роль синестетов в художественной деятельности, прежде всего в процессе синтеза искусств.

Ключевые слова: синтез искусств, синестезия, мировое искусство, художественное мышление, прогресс в искусстве, творцы-прогрессоры, светомызыка, современное искусство.

УДК 111.852+130.2

Степан Янковський

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ В КУЛЬТУРАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Мистецтво належить до однієї з форм соціокультурного універсалізму. В культурах постіндустріальної цивілізації синтез мистецтв здійснюється інтеграція креативності у принципи творчої діяльності.

Ключові слова: мистецтво, постіндустріальне суспільство, культура, креативність.

Культуру постіндустріальної цивілізації генерують науковці, програмісти, дизайнери, письменники тощо. Еволюційний стрибок технологічних можливостей сучасних спільнот сприяє взаємопроникненню видів мистецтва. Наприклад, анімація всесвітньовідомих живописних полотен, що поширюється на порталі You Tube, або експозиція «Тамніці тіла», яка презентує синтез анатомічного театру та скульптури.

Українські вчені розглядають різні аспекти синтезу мистецтв: теоретичні форми синтезу (С. Карсавін); взаємодію видів художньої творчості, наприклад, літератури і кінематографу (О. Мацяк, О. Романова); синтез в контексті життєвладштування людини (О. Оборська); реалізація образного потенціалу традиційної та сучасної культур (О. Рожок). Відтак, увагу